

I Türkoloji Qurultayın iştirakçısı: Qasım Tınıstanov

Ali İhsan Çevik

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: aihsancevik@gmail.com

Annotasiya. Qırğız yazılı ədəbiyyatı digər türk xalqlarının ədəbiyyatı ilə müqayisədə daha gec (XX əsrin əvvəllərində) formalaşmasına baxmayaraq böyük şairlər, yazıçılar, dilçi alimlər, pedaqoqlar, ziyalılar yetişdirmiş zəngin bir ədəbiyyatdır. Bu ədəbiyyatın içində yetişən ilklərdən biri də Qasım Tınıstanovdur. Onun “Мариям менен көл боюнда” (Məryəm ilə göl kənarında) adlı hekayəsi qırğız yazılı ədəbiyyatının ilk nəsr əsəri olaraq qəbul edilməkdədir.

Qasım Tınıstanov oktyabr inqilabının dalğasıyla qırğız xalqının arasından yüksələn ən seçkin ziyalılardan biri olaraq tarixə adını yazdırmış, milli ədəbiyyata, mətbuata, xalqı aydınlatmağa, dilçilik elminə böyük tövələr verərək müasir qırğız dili və ədəbiyyatını formalaşdıran şəxsiyyətlərdən biridir.

Qasım Tınıstanov eyni zamanda çalışmalarıyla təhsil sahəsində də böyük işlər görmüş, mədəniyyətin, mətbuatın, qırğız dilçilik elminin əsasını qoyanlardan biri olaraq xalqın və Türk elinin cəsur oğludur. O, xalqına daim yol göstərmiş, gəncləri təhsil almağa yönəlmiş, sonunda xalqı üçün canını fəda etmiş bir ziyalıdır. Bütün bu fədakarlıqlara baxmayaraq təəssüf ki, 1930-cu illər Stalin dövründə Qasım Tınıstanov layiq olduğu dəyəri ala bilməmiş, əksinə, 1938-ci ildə bir neçə əsassız siyasi günahlandırılmalara məruz qalaraq güllələnmişdir.

Açar sözlər: qırğız yazılı ədəbiyyatı, Alaç, “Məryəm ilə göl kənarında”, şeirlər toplusu

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 05.09.2021; qəbul edilib – 19.09.2021

Participant of the I Turkological Congress: Kasym Tynystanov

Ali İhsan Çevik

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: aihsancevik@gmail.com

Abstract. Kyrgyz literature is a rich literature that has been developed by great poets, writers, linguists, educators, intellectuals, even though it is formed later than the other Turkish people's literature (at the beginning of the XX century). One of the first figures grown in this literature is Kasym Tynystanov. His story, “At the edge of the lake with Maryam”, is considered as the first work of the Kyrgyz written literature.

Kasym Tynystanov with the wave of October Revolution as one of the most distinguished intellectuals of his people, wrote his name in history, was one of the personalities who formed the modern Kyrgyz language and literature, making great contributions to the national literature, press, enlightenment of the people, linguistics.

Kasym Tynystanov has done a lot of work in field of education as well as is a brave representative of his people and the Turkish nation as one of the founders of the Kyrgyz culture, the press, and linguistics. He is an intellectual who has always led his people and has stimulated youth to study and eventually sacrificed his life for the people. In spite of all these sacrifices, unfortunately, during the Stalin era in 1930, Kasym Tynystanov's services were not evaluated that deserved, but in 1938 he was shot for several baseless political accusations.

Keywords: Kyrgyz written literature, Alach, “At the Edge of the Lake with Maryam”, poetry collection

Article history: received – 05.09.2021; accepted – 19.09.2021

Giriş / Introduction

Şair, yazıçı, folklorşünas, jurnalist, mütərcim və dövlət xadimi olan Qasım Tınıstanov 9 sentyabr 1901-ci ildə Isık-Göl rayonunun Çırpıktı kəndində anadan olmuşdur. Qırğızların Sayak boyuna bağlı orta təbəqəli bir ailənin övladı olan Qasım Tınıstanov atası Markatayuulu Tınıstandan ərəb dilini öyrənmişdir. Oğlunun təhsilinə əhəmiyyət verən ata on iki yaşındaykən onu Karakoldakı Rus-Tuzem məktəbinə aparmış, lakin bu məktəb Tınıstanovu qəbul etməyərək onu özbək məktəbinə istiqamətləndirmişdir. Qasım rus dilində təhsil almağı çox istəməsinə baxmayaraq, 1909-1912-ci illər arası Isık-Göl əyaləti Baysarun (indiki Ananeva) kəndindəki özbək məktəbində təhsil almışdır [10, s.94]. Daha sonra atası onu Karakol şəhərində “Yeni üsul” tədris proqramını tətbiq edən bir məktəbə göndərmişdir. Öz istedadı və atasının verdiyi altı som rüşvət sayəsində Qasım 1914-cü ildə Karakolda rus olmayan xalqların rus dilində təhsil aldığı Rus-Tuzem məktəbinə daxil olmuş, 1916-cı ilə qədər orada oxumuşdur [1, s.79].

Əsas hissə / Main Part

Rus məktəbində təhsil almağa başladıqdan bir il sonra Qasım Tınıstanovun təhsil həyatı 1916-cı ildə Qırğızıstanda Çar rejiminə qarşı çıxan “Ürkün” üsyanı səbəbiylə yarım qalmışdır. Üsyanın rus ordusu tərəfindən qanlı bir şəkildə yatırılmasından sonra yerli xalq Çinə doğru qaçmağa başlamışdır. Qasım ana-atasıyla bərabər Çinə qaçmış və Kulca şəhəri xaricində Tekes, Cıldız adlı bölgələrdə yaşamışdır. Nökərçilik edərək yaşayan ailə 1918-ci ilin sonunda vətənləri Isık-Gölə qayıtmışdır. Lakin Qasım “Ürkün” sonrası öz kəndi Çırpıktıya getməyərək Ak Suu rayonuna bağlı Təpke kəndində dayılarının yanında qalmışdır. 17 yaşlı Qasım ilk dəfə orada aşiq olmuş və onun aşiq olduğu qız Tenizbay boyun zəngin təbəqəsinə mənsub Cayılkanın qızı Məryəmdir. Qasım qıza bir çox şeir ithaf etmişdir. Bu şeirlər xaricində tələbəlik dövründə “Məryəm ilə göl kənarında” adlı uzun hekayəsini yazmışdır. Qasım ilk eşqi olan Məryəmlə evlənmə bilməmiş, çünki qızın söz kəsdiyi nişanlısı vardı.

1919-1924-cü illər arasında bu dövrdəki Türküstan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının paytaxtı Daşkənddə Qazax-Qırğız Xalq Təhsil İnstitutunda təhsil almışdır. Bu institutda əsas qazax alimlərindən Əhməd Baytursunov və Maqcan Cumabayev onun müəllimləri olmuşdur. Qasım Tınıstanov bu illərdə qazax-qırğız dillərində dərc olunan “Öris”(Yoxuş), “Ak Col” (Ağ yol) qəzetlərində və “Cas Gayrat” (Gənc Çaba) ilə “Sana” (Sənə) jurnallarında çalışmışdır [11, s.3]. Ayrıca yenə qazax dilində nəşr olunan “Uçkun”, “Tilçi”, “Örüş” adlı qəzetlərdə də yazılar dərc etdirmişdir. Bu yazılarında “Kıt” təxəllüsünü istifadə etmişdir. 1920-1921-ci illər arasındakı ilk şeirlərini qazax dilində qələmə almışdır. “Tang” (Dan), “Bugini Kü” (Bu günkü gün), “Bulbulga” (Bülbülə) kimi şeirləri bu illərdə qələmə alınmış qazax dilindəki şeirlərindən bəziləridir. 1922-1924-cü illər arasında qırğız dilində “Canıl Mırza” adlı poema və iyirmiyə yaxın şeir yazmışdır. Qırğız və qazax dilində yazdığı bu şeirləri və “Canıl Mırza” mənşüməsini bir kitabda toplayaraq, “Kasım İrlarının Cıynaqı” (Qasımın şeirlər toplusu) adıyla Moskvada çap etdirmişdir. O, qırğız dilindən başqa qazax, özbək və rus dillərinə də hakimdir. Tınıstanov müəllimi, qazax milli şairi Maqcan Cumabayevin şeirlərindən təsirlənmişdir. Onun bəzi şeirlərinə nəzirə də yazmışdır. Qasım Tınıstanov sosial məzmunlu, pedaqojik hekayələri, şeirləri, dilçiliyə dair çalışmaları, jurnalistliyi və alimliyi ilə tanınmış bir ziyalıdır [2, s.23].

Daşkənddəki tələbəlik illəri onun həyatında köklü dəyişikliklərə yol açmışdır. Rus dilini çox yaxşı bilən aktiv Qasım dərslərindən başqa ictimai fəaliyyətlərə qatılaraq müəllim və ziyalıların sevgisini qazanmışdır. 1920-ci il may ayında siyasi “Canqa Öris” qəzetində “Türküstanın Komunist Gənclər Birliyi” bölümünün redaktoru olmuşdur. Qazax dilini yeni öyrənməyə başlayan Qasım ilk on iki şeirini qazax dilində yazmışdır. Dövrünün məşhur qazax şairi Maqcan Cumabayevin Tınıstanovun üzərində böyük təsiri vardır. Qasım jurnalist kimi fəaliyyət göstərməklə yanaşı, Daşkənddəki təhsil aldığı qazax məktəbinə bağlı olaraq gənclər birliyinin şöbəsinin də qurucusudur.

Qasım 1923-cü ildə Karakolun varlı təbəqəsinə mənsub Uyqur Zunnahunun Turdubübü adlı qızına aşiq olur və evlənərək Daşkəndə köçürlər. Qasım Tınıstanov ilə Turdubübünün Tendik, Erkin adlı iki oğlu və Birdik adlı bir qızı vardır. Uşaqlarına Tendik (bərabərlik), Birdik (birlik), Erkin (azadlıq) adlarını qoymuşdur. Bu, onun sosializmə inanmasının ən böyük dəlilidir. Böyük oğlu Tendik Böyük Vətən müharibəsinə qatılaraq başından yaralanmışdır. Hərbi xəstəxanada müalicə edildikdən sonra vətəninə dönərək Qırğızıstan Dövlət Tibb Universitetinə daxil olmuşdur. Amma bir müddət sonra başındakı yara səbəbiylə vəfat etmişdir. Kiçik oğlu Erkin isə tibb fakültəsini bitirdikdən sonra Qırğızıstanın cənubuna həkim olaraq göndərilmiş, doktorantura təhsilini başa vurduqdan sonra uzun illər Qırğız Dövlət Tibb Universitetinin Cərrahiyyə bölümündə elmi işçi, daha sonra Səhiyyə Nazirliyində baş cərrah olaraq çalışmışdır [5, s.15]. Ortancıl övladı, qızı Birdikin həyat yoldaşı məşhur bir ictimai inqilabçı Emil Abakirovdur. Birdik Tınıstanovun Marat və Elmira adında iki övladı, Erkin Tınıstanovun Stella, İndira, Laura və Tendik olmaqla dörd övladı vardır. Qasım Tınıstanovun bu nəvələri hal-hazırda Bişkekə yaşayırlar [3, s.19].

1924-cü ildə Qazax-Qırğız Xalq Təhsil İnstitutundan məzun olan Qasım Tınıstanov Komunist Partiyasının üzvü olmuşdur. 1924-cü ildə Sovet Sosialist Türkünstan Muxtar Respublikasının Təhsil Nazirliyinə bağlı Qırğız Elmi Komissiyaya üzv qəbul edilən Tınıstanov 1925-ci ildə Qırğız Muxtar bölgəsinin Elmlər Akademiyasının baş katibliyi vəzifəsinə və 1926-cı ildə bu mərkəzin müdiri vəzifəsinə təyin edilmişdir [6, s.113].

Tınıstanov bu vəzifədən başqa 1925-1927-ci illər arasında “Canı Alfabit Dostoru” (Yeni əlifba dostları) adlı dərnəyin müdiri, Milli Yeni Əlifba Komitəsinin müdir müavini və Sovetlər Birliyi Yeni Əlifba Komitəsinin üzvü vəzifələrində çalışmışdır. 1926-cı il 16 fevral – 6 mart tarixləri arasında Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində təşkil olunan Birinci Beynəlxalq Türkoloji Qurultayına Qırğızıstan təmsilçisi olaraq qatılan Qasım Tınıstanov bu konqresdə “Yeni qırğız əlifbasının yaranma prinsipləri haqqında” adlı məruzə ilə çıxış etmişdir. Bu məruzəsində Sovet İttifaqındakı türkdilli xalqların bir-birlərinin ədəbiyyatını rahat oxuması, mədəniyyətlərini nümunə götürməsi və dillərini daha aydın başa düşməsi səbəbiylə latın əlifbasına əsaslanan eyni hərflərin istifadə olunması vacibliyini dilə gətirmişdir [8, s.11].

Qırğız dilinin ilk əlifbasını yazan Tınıstanov “Okuu Kitebi” (ərəb əlifbası ilə nəşr olunmuş, Turkestan mamlekəttik basması, Daşkənd, 1924) [7, s.320], “Çondor Üçün Alippe” (1926), “Bizdin Til” (1927), “Okuu Cazuu Bil” (1927), “Ene Tili” (1928), “Kırgız Adabiy Tilinin Canı Dolbooru” (1934), “Kırgız Tilinin Morfologiyası” (1934), “Kırgız Tilinin Sintaksisi” (1936) kimi kitabların və dərsliklərin müəllifidir. O, çap etdirdiyi ilk dərsliklərdə uşaqlar üçün dedaktiv hekayələrə və gənclər üçün povestlərə də geniş yer vermişdir.

Qasım Tınıstanov 1924-cü ildə Qazax-Qırğız İnstitutunu bitirdikdən sonra Sovet idarəsi tərəfindən Türkünstan Respublikası Akademiya Mərkəzi Elmi Komitəsinin Kara Qırğız Bölgə Katibliyi vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Bir müddət sonra da rəhbərlik vəzifəsinə yüksəlmişdir. Aradan çox zaman keçmədən Qırğızıstanın ilk qəzeti olan “Erkin Too”nun (Azad dağ) redaktoru vəzifəsinə almışdır. 1927-1930-cu illər arası Qırğız Otonom Sovet Sosialist Respublikasının Təhsil Komissarı olaraq çalışmışdır. 1926-cı ildə “Büyükler İçin Alippe” (Böyüklər üçün əlifba), 1927-ci ildə “Bizdin Til” (Bizim dil), 1933-cü ildə “Til İliminin Terminologiyalıq Sözdüğü” (Dil elminin terminoloji lüğəti), 1934-cü ildə “Kırgız Adabiy Tilinin Canı Orfografiyasının Dolbooru” (Qırğız ədəbi dilinin yeni yazı layihəsi), “Kırgız Tilinin Morfologiyası” (Qırğız dilinin morfologiyası), 1936-cı ildə “Kırgız Tilinin Sintaksisi” (Qırğız dilinin sintaksisi) adlı elmi əsərlər yazmışdır. Bu əsərlərin həm təhsil sahəsində, həm də qırğız dilinin inkişafında böyük rolu vardır. Adıçəkilən əsərlər ilk qırğız dilçisi və elm xadiminin ən böyük cəsarətinin göstəricisidir. Qasım Tınıstanov “Qırğız dilinin morfologiyası” və “Qırğız dilinin sintaksisi” adlı əsərləri ilə qırğız dilçilik elminin təməlini qoymuşdur, elmi çalışmaları sayəsində 1936-cı ildə professor adını almışdır.

Qasım Tınıstanovun ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsindəki çalışmaları da diqqətəlayiqdir. Onun “Kasım İrlarının Cıynagı” (Qasımın şeirlərinin toplusu) adlı ilk və son şeir kitabı 1925-ci ildə Moskvada (Центральным издательством народов СССР) çap olunur [9, s.253]. Bu kitab qırğızların yeni yazılı ədəbiyyatının ilk nümunəsidir.

1927-ci ilin mart ayında Qırğızıstan dövləti Sovet Sosialist Qırğızıstan Muxtar Respublikasına çevrildiyində üç il təhsil naziri olaraq çalışan Qasım Tınıstanov 1931-1937-ci illər arasında Qırğız Elmi Araşdırmaları İnstitutuna elmi işçi olaraq qəbul edilmişdir. Bu institutda 1937-ci ilin avqust ayına qədər sırayla elmi işçi, kafedra müdiri və dekan vəzifələrində çalışmışdır.

Qasım Tınıstanov bu vəzifələrdən başqa, həm də 1925-ci ildə iki aya yaxın "Erkin Too" qəzetinin və 1928-1930-cu illərdə "Canı Madaniyat Colunda" jurnalının redaktoru, 1931-ci ildə isə Qırğız Dövlət Teatrının müdiri olaraq çalışmışdır. 1931-1937-ci illər arasında Qırğız Təhsil İnstitutunda qırğız türkcəsiylə dərslər vermişdir. 1932-ci ildə dosent, 1936-cı ildə professor adını alan yazıçı elm və ictimai xadim olaraq bir çox əhəmiyyətli xidmətlər göstərmişdir. Təəssüf ki, Qasım Tınıstanovun akademik çalışmaları burada başa çatmışdır.

Tınıstanov 1928-1930-cu illərdə qəzet və jurnallarda nəşr olunan yazılarda, partiya qərarlarında, bütün iclaslarda milliyətçi, kapitalist, əksinqilabçı olaraq günahlandırılan insanlarla birlikdə dəfələrlə mühakimə edilmiş, 1937-ci ildə xalq düşməni adıyla həbs edilərək, 6 noyabr 1938-ci ildə güllələnmişdir. Bu dövrdən başlayaraq Qasımın adı, çalışmaları və əsərləri haqqında danışmaq hökumət tərəfindən qadağan olunmuşdur [4, s.224].

Qasım Tınıstanovun qısa ömrünə nəzər salsaq, onun Daşkənddə tələbə ikən ədəbiyyata və elmi çalışmalara marağının artdığını görə bilərik. Qazax türkcəsiylə şeirlərini "Kıt" (güllə) təxəllüsü ilə yazmış, 1924-cü ildə "Cas Kayrat" (Gənc çaba) jurnalının 1-4-cü nömrəsində "Məryam menen köl boyunda" (Məryam ilə göl kənarında) adlı hekayəsini dərc etdirmişdir. Bu hekayədə isə "Kelgin" (köçmən) təxəllüsünü istifadə etmişdir. Eyni ildə qırğız türkcəsiylə ilə "Oxu kitabı"nı (Okuu Kitebi) nəşr etmiş, kitaba dedaktiv tərzdə qısa hekayələr, nağıllar daxil etmişdir. 1925-ci ildə qazax türkcəsiylə yazdığı on iki, qırğız türkcəsiylə yazdığı on səkkiz şeirini və "Canlı Mırza" adlı poemasını toplayaraq "Qasım İrlarının Cıynağı" adıyla Moskvada nəşr etdirmişdir.

1930-cu illərin başlanğıcında Qasım Tınıstanov şeir yazmağa davam etmiş, ancaq yazdığı şeirlər məzmun etibarıyla dəyişmişdir. Şairin 1925-1931-ci illər arasında "Biz Leninsiz", "Sotsialdık Tallaada" (Sosialist meydanda), "Traktor" kimi yeni həyatı, yeni texnologiyanı ələ alan şeirləri müxtəlif mətbu orqanlarda nəşr olunmuşdur. 1926-cı ildə Qasım Tınıstanovun tərcümə şeirləri "Özgörüş İrları" (Dəyişmiş Şeirlər) adıyla külliyyatda yer almışdır.

Tınıstanov 1927-1937-ci illər arasında "Manas Dastanı" ilə bağlı elmi işlər həyata keçirmiş, 1934-cü ildə "Manas"ı rus dilinə tərcümə etməyi təklif etmişdir. 1935-1936-cı illərdə dastanın "Çon Kazat" (Böyük Savaş) boyunu Karasayev, Uzakbay Abdukaimov, Samançın Tazabek ilə birlikdə rus dilinə tərcümə etmişdir. Ancaq nəşr olunan bu bölümdə Qasım Tınıstanovun çalışmasından bəhs edilməmişdir. 1935-ci ildə Tınıstanov tərəfindən Frunze şəhərində qurulan elmi konferansda dastanla bağlı "Manas Comogunun Kırğız Eli Üçün Maanisi" (Manas dastanının qırğız xalqı üçün əhəmiyyəti) mövzusunda ilk elmi məqalə təqdim olunmuşdur. Ömrünün son illərinə qədər Qasım Tınıstanov dil ilə bağlı çalışmalarını davam etdirməklə bərabər, yaxın dostu, məşhur filoloq E.Polivanov ilə "Manas" dastanının rus dilinə tərcümə edilməsində böyük rol oynamışdır [8, s.13-14].

Dil və folklor sahəsində əhəmiyyətli çalışmalara imzasını atan Qasım Tınıstanovun "Qasım İrlarının Cıynağı" adlı şeir antologiyası müasir qırğız ədəbiyyatının ilk şeir kitabıdır. Onun bu antologiyadan başqa heç bir şeir kitabı çap olunmamışdır. Qasım Tınıstanov "Qasım İrlarının Cıynağı"na daxil etdiyi şeirlərin bir qismini qazax türkcəsiylə yazmışdır. Bu kitabında qazax-qırğız türklərini ifadə edən "alaç" kəliməsindən istifadə etmiş və Alaç xalqının tarixdəki ən qaranlıq günlərini Çar sistemi dövründə yaşadığını vurğulaşmışdır. Şair bu dövrdən öncə Alaç xalqının tarixinin zəfərlərlə dolu, şərəfli bir keçmiş olduğunu bildirmişdir. Tınıstanov Alaçın gənclərini, xüsusilə də qızlarını oxumağa, təhsil almaq surətiylə cəhəldən qurtulmağa, yeni savadlı cəmiyyətin qurulması üçün görülən işlərə aktiv bir şəkildə qatılmağa çağırılmışdır.

Qasım Tınıstanovun əsasən nəzm və nəsr əsərləri "Литературные произведения" (Ədəbi əsərlər) adı altında 30000 tirajla 1991-ci ildə yenidən nəşr olunmuşdur. Onun 1927-ci ildə nəşr olunmuş qrammatika kitabı və üç oxu dərslisi "Сорос – Кыргызстан" fondu tərəfindən Qasım Tınıstanovun 100 illik yubileyinə həsr olunaraq yenidən nəşr olunmuşdur [12, s.372].

Nəticə / Conclusion

Böyük elm xadimi Çabalday Canibekov Qasım Tınıstanovun sənət həyatı boyunca sadəcə iki dəfə 1921-ci il və 1930-cu ilin başlanğıcında dram əsəri yazdığını bildirmişdir. 1921-ci ildə xalq arasında təbliğat işlərinin aparılması səbəbiylə “Alımkul” adlı pyesini yazmış, amma təəssüf ki bu pyes itmiş və günümüzə qədər gəlib çatmamışdır. 1930-cu illərdə qırğız milli teatrının ədəbi səviyyəsini yüksəltmə istəyi və bu istiqamətdə hökumət tərəfindən elan edilən müsabiqə yenidən Qasım Tınıstanovun dram əsəri yazmasına səbəb olmuşdur. “Akademiyalıq keçələr” (Akademik gecələr) adlı dram əsəri qırğız teatr tarixində səhnələşdirilməsindən bir müddət sonra ideoloji mücadilənin dağıntıları altında qalaraq, yazıçı Qasım Tınıstanovun tragedik sonunu hazırlamışdır.

1933-cü ildə Qasım Tınıstanovun “Akademiya Keçələri” (Akademik gecələr) pyesi Opera Bəlet teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. Bu tamaşadan sonra BBKP-nin Komunist Partiyası Vilayət Komitəsinin müşavirəsində Tınıstanova keçmiş tərifiylə, burjuaziya tərəfdarı, xalq düşməni damğası vurulmağa başlanmış, onun əleyhinə qəzet və jurnallarda bir çox tənqidi yazılar dərc olunmuşdur. Daha sonra Qasım Tınıstanov işindən çıxarılarq həbs edilmiş və həyatı tamamilə faciəyə çevrilmişdir. Həbs edildikdən sonra sadəcə ailəsi, uşaqları deyil, tanışları, qohumları da xalq düşməni damğasına məruz qalmışdılar..

Ədəbiyyat / References

1. Cigitov, S. Kasım Tınıstanov 1901-1938 // – Ankara: Türk Yurdu Dergisi, – 2005. C. 25, №216.
2. Küçükmehtetoğlu, Ö. Büyük Dilçi Kasım Tınıstanov // – Elazığ: Bizim Külliye Dergisi, – 2012. №53.
3. Maksutova, S. Kasım Tınıstanov // – Elazığ: Bizim Külliye Dergisi, – 2012. №53.
4. Özgen, N. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Kırgız Edebiyatı Tarihi (1900-1950) / Ö.Nurcan. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, – 2014.
5. Taşibekova, M. Abdulmacit Murzayev ile Kasım Tınıstanov Üzerine // – Elazığ: Bizim Külliye Dergisi, – 2012. №53.
6. Артыкбаев, К. XX кылымдагы кыргыз адабиятынын тарыхы: жогорку окуу жайларында филология адистиги боюнча окуп жаткан студенттер үчүн окуу китеби / К.Артыкбаев. – Бишкек: Тач, – 2004.
7. Бектенов, З. Замандаштарым жөнүндө эскерүү: Адабий эскертүүлөр (Воспоминание о современниках) / З.Бектенов. – Бишкек: Плюс, – 1996.
8. Бектенов, З. Касым Тыныстан Улуу: адабий чыгармалар / З.Бектенов, А.Эркебаев, А.Биймурзаев; – Бишкек: Адабият, – 1991.
9. Джаныбеков, Ч. Касым Тыныстанов: жизнь и творчество / Ч.Джаныбеков. – Бишкек: Бийиктик, – 2003.
10. Кыргыз адабияты: орто мектептердин 10-классы үчүн / Редакциялык коллегия башкы редактор К.Асаналиев. – Бишкек: Кыргызстан, – 1996.
11. Сыдыкова, К. Касым Тыныстан Улуу // Кыргызстан Маданияты. – 1989, – 19 январь.
12. Тыныстанов, К. Алгачкы эмгектер / К.Тыныстанов. – Бишкек: Сорос-Кыргызстан фонду, – 2001.

Участник I Тюркологический Съезд: Касым Тыныстанов

Али Ихсан Чевик

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: aihsancevik@gmail.com

Резюме. Киргизская литература это - богатая литература, которая была разработана великими поэтами, писателями, лингвистами, педагогами, интеллектуалами, хотя она и является более поздней, чем литература других турецких народов (в начале двадцатого века). Одним из первых, кто вырос в этой литературе, является Касым Тыныстанов. Его рассказ “На берегу озера с Марьям” считается самым ранним произведением киргизской письменной литературы. Касым Тыныстанов был одним из главных интеллектуалов, внесших вклад в национальную литературу, прессу, просвещение народа и большой вклад в языковую науку.

Касым Тыныстанов проделал большую работу в сфере образования, а также смелый сын своего народа и турецкой нации как один из основателей культуры, прессы и киргизского языкознания. Он интеллектуал, который всегда руководил своим народом и направлял молодых людей учиться и в конечном итоге жертвовал своей жизнью ради людей. Несмотря на все эти жертвы, к сожалению, в сталинскую эпоху в 1930 году труд Касыма Тыныстанова не получил того достоинства, которого он заслуживал, но в 1938 году ему было предъявлено несколько необоснованных политических обвинений.

Ключевые слова: киргизская письменная литература, Алач, “На берегу озера с Марьям”, сборник стихов